

ITINERARIUM
Achillis Ratti, 1918-1921

1918

- V 19 - discessus Roma (Natalini, p. 135).
 V 22 - in Helvetia (N. 18).
 V 23-26 - Monaci (N. 18).
 V 26-27 - Vindobonae (N. 18).
 V 28 - Berolini (N. 18).
 V 29 - Varsaviae (N. 18).
 VII 14-19 - itiner Częstochoviae et in Kielce (N. 86).
 VII 15-16 - Częstochoviae (N. 83)
 VII 16-19 - in Kielce (N. 83).
 VII 24 - in Skolimów (Natalini, p. 155).
 VIII 22 - in Radzymin (ibidem, p. 162).
 VIII 29 - in Kostowiec prope Varsaviam (ibidem, p. 163).
 IX 6-18 - iter Sandomiriam, Cracoviam, Lublinum, Chelmam
 (Arch. CNEE, Russia 540 s.f. N.prot. 238).
 IX 6-7 - in Dęblin - Ostrowiec - Włostów (ibidem).
 IX 8 - in Włostów (ibidem).
 IX 8-13 - Sandomiriae (ibidem).
 IX 10-13 - Cracoviae (Arch. CNEE, Russia 540 s.f. N.prot. 247).
 IX 14-16 - Lublini (Arch. CNEE, Russia 540 s.f. N.prot. 253).
 IX 17 - Chelmae - Dęblin (ibidem).
 IX 18 - reditus Varsaviam (ibidem).
 IX 19-20 - Lovicii - Chruslin - Walewice (Arch. CNEE, Russia
 540 s.f. N.prot. 272).
 IX 21-28 - iter Vladislaviam, Plociam et in Luszyn (Arch.CNEE,
 Russia 540 s.f. N.prot.306).
 IX 21-24 - Vladislaviae (ibidem).
 IX 24-27 - Plociae (ibidem).
 IX 27-28 - in Luszyn (ibidem).
 X 19 - in Szymanów (Natalini, p. 179).
 XI 29-XII 1 - in Łomża (ibidem, p. 189)

1919

- VI 9-11 - in Janów Podlaski (Natalini, p. 204-205).
 VI 14-15 - Calissiae (ibidem, p. 206-207).
 VI 18-19 - in Kołbiel (ibidem, p. 207-208).
 VIII 7 - in Skolimów (ibidem, p. 218).

- VIII 15 - in Konstancin prope Varsaviam (ibidem, p. 220).
 VIII 29-30 - Posnaniae et Gnesnae (AV, Arch.Nunz.Vars. 195 f. 17-20)

1920

- I 24-31 - iter in Lithuaniam (Arch.Nunz.Vars.195 f. 198r-200r).
 I 24-28 - Vilnae ("Dziennik Wileński", 1920 nr 22).
 I 29-31 - Caunae (AV, Arch.Nunz.Vars. 204 f. 106-113).
 III 15-28 - iter in Letlandiam (AV, Arch.Nunz.Vars. 197 f. 295)
 III 15-17 - Vilnae (Natalini, p. 307).
 III 18 - Caunae (ibidem, p. 308).
 III 19 - Mażejkiąj (ibidem, p. 311).
 III 20-24 - Rigae (AV, Arch.Nunz.Vars. 204 f. 146).
 III 23 - Daugavgriva (Natalini, p. 315).
 III 25 - Daugavpils (ibidem, p. 317).
 III 26 - Kałkuny (ibidem, p. 317).
 III 28 - reditus Varsaviam (ibidem, p. 318).
 IV 4-10 - iter in Silesiam (AV, Arch.Nunz.Vars. 194 f. 249).
 IV 6 - Vratislaviae (AV, Arch.Nunz.Vars. 194 f. 706-717).
 IV 11-28 - iter Italicum (AV, Arch.Nunz.Vars. 207 f. 17).
 IV 15-21 - Romae (AV, Arch.Nunz.Vars. 204 f. 224).
 IV 22-24 - Mediolani (Novelli, p. 152).
 IV 24-28 - Mediolani - Vindobonae - Varsaviae (AV, Arch.Nunz.Vars. 190 f. 166).
 V 23-25 - in Łódź (AV, Arch.Nunz.Vars. 195 f. 244-247).
 VI 7-20 - in Silesia Superiore (Opoliae) et in Prussia (AV, Arch.Nunz.Vars. 194 f. 706-717).
 VI 17 - Vratislaviae (Novelli, p. 158).
 VI 19 - Bytomiae et in Piekary (ibidem, p. 158).
 VI 20 - in Koźle (ibidem, p. 158)
 VI 21 - Posnaniae (AV, Arch.Nunz.Vars. 203 f. 454).
 VI 22-25 - Quidzini ("Gazeta Polska", 1920 nr 72).
 VI 23 - Frauenburgi (Novelli, p. 158).
 VI 25-27 - Olstini (Novelli, p. 158).
 VII 6-13 - Opoliae (AV, Arch.Nunz.Vars. 202 f. 513).
 X 27-28 - Posnaniae (AV, Arch.Nunz.Vars. 205 f. 400).
 XI 4-27 - Opoliae (AV, Arch.Nunz.Vars. 194 f. 823-837).
 XI 5 - Vratislaviae (ibidem).

1921

- VI 4 - discessus ex Polonia (AV, Arch.Nunz.Vars. 193 f. 400).
 VI 5 - Vindobonae ("Kurier Warszawski", 1921 nr 164).
 VI 8 - adventus Romam (Natalini, p. 244).

INDEX FONTIUM
qui in hoc volumine publicantur

Archivum Secretum Vaticanum (AV):

- Archivum Nuntiaturae Varsaviensis (Arch.Nunz. Vars.):
 - 190 f. 97r-98r, 265r, 278r, 342r-347r, 788r, 791r, 1100r, 1102r-v.
 - 191 f. 3r, 5r-23r, 26r-27r, 28r-88r, 90r-131r, 135r-136r, 139r, 140r-141r, 144r-148r, 150r-154v, 156r, 158r-159v, 162r-170r, 172r-178r, 180r-182v, 184r, 186r-v, 188r, 190r, 192r, 194r-198v, 200r, 202r-212v, 220r-225r, 227r-245r, 247r, 291r-293r, 326r, 1099r, 1103-1111r, 1113r-1114v, 1116r-1143v.
 - 192 f. 2r-16r, 18r, 31r-32r, 34r, 38r, 153r, 342r-346r, 348r-349r, 351r-362v, 364r, 366r, 368r-v, 370r-371r, 373r-415r, 424r-425v, 428r, 440r.
 - 193 f. 243r-248r, 256r, 423r.
 - 194 f. 677r, 706r-731r, 747r, 844r, 897r-899v, 907r-v.
 - 195 f. 432r-434r, 437r, 453r, 438r-448r, 450r-451v, 460r-464r, 523r-528r, 530r-535r, 538r-539r, 544r-v, 548r-v, 591r, 612r-v.
 - 196 f. 1276r-1290r, 1292r-1295v, 1313r-1319v.
 - 198 f. 4r-41r, 296r-299v, 326r-329r, 333r-v.
 - 199 f. 885r-v, 901r-903r, 959r-960v.
 - 205 f. 369r-374r.
 - 206 f. 153r-154r, 156r-164r, 168r-170v, 172r-177r, 248r-264r, 368r-377r, 379r, 381r, 446r-460r, 462r-463v, 470r-472r, 475r-483v, 674r-682r, 728r-731v, 1073r-1076r, 1090r-1095r.
- Segreteria di Stato, 1918, Rubr. 233 f. 4r-5r.

Archivum Historicum Consilii pro Negotiis Ecclesiasticis Extraordinariis (Arch. CNEE):

- Russia 483 s.f.
- Russia 540 s.f.
- Russia-Polonia 527 s.f.

Lublin, Archiwum Archidiecezjalne w Lublinie (AAL):

- Rep. 61 I 1 s.f.

**STUDIA ACHILLIS RATTI, NECNON OPERA,
in quibus eius epistularum commercium et acta publicata sunt⁹².**

Acta Ecclesiae Mediolanensis ab eius initiis usque ad nostram aetatem, opera et studio Presb. Achillis Ratti, vol. 2-4, Mediolani 1890-1897, col. 12 + pp. XIX + col. 1972 (vol. 2), col. 1630 (vol. 3), col. 1776 (vol. 4).

Il secolo XVI nell'Abbazia di Chiaravalle di Milano. Notizia di due altri codici manoscritti chiaravallese, "Archivio Storico Lombardo", serie III, vol. 5 (1896), p. 91-161.

La Chiesa Ambrosiana. Conferenza, in: Conferenze di storia milanese, tenute per cura del Circolo Filologico Milanese nel marzo-aprile 1896 da F. Bertolini e altri, Milano 1897, p. 75-216.

Le ultime vicende della Biblioteca e dell'Archivio di S. Colombano di Bobbio, Milano 1901, pp. 43.

Una lettera autografa della Morosina a Pietro Bembo, "Giornale storico della letteratura italiana", 40 (1902), p. 335-342.

Quarantadue lettere originali di Pio II relative alla guerra per la successione nel reame di Napoli (1460-1463), in: Roma e la Lombardia, Milano 1903, p. 75-107.

Bolla originale di Ariberto, arcivescovo di Milano (1040), di fresco recuperata, "Archivio Storico Lombardo", serie IV vol. 1 (1904), p. 334-339.

Guida sommaria per il visitatore della Biblioteca Ambrosiana e delle collezioni annesse, Milano 1907, pp. 160.

Missale Ambrosianum Duplex (Proprium de Tempore) editionum Puteobonellianae et Typicae (1751-1902), cum critico commentario continuo ex manuscriptis schedis A. M. Ceriani ediderunt A. Ratti Bibl. Ambr. Praefectus, M. Magistretti Can. Ord. Eccl. Mediol., Mediolani 1913, pp. XXIV + 475.

⁹² Pleniorum indicem operum Achillis Ratti invenies in lucubrationibus Ioannis Galbiati, Iosephi Fumagalli et Antonii Rimoldi (vide bibliographiam). Singula vero eius scripta tempore visitationis (nuntiaturae) in Polonia peractae concinnata in variis publicationibus et ephemeridibus illius temporis sparsa, in quantum fieri poterit, significabuntur, quotiens in hac editione nostra publicabuntur.

Scritti alpinistici del Sacerdote Dott. Achille Ratti (ora S.S. Pio Papa XI), raccolti e pubblicati in occasione del Cinquantenario della Sezione di Milano del Club Alpino Italiano, MCMXXIII, ed. Bobba Giovanni, Mauro Francesco, Milano 1923, pp. XXIII+189.

Scritti storici, a cura di mons. Giuseppe Faraoni e di mons. Giovanni Galbiati con introduzione di Paolo Bellezza, Firenze 1932, pp. XLVII + 364.

Discorso pronunciato da mons. Ratti, nunzio apostolico in Polonia, in occasione della presentazione delle Lettere credenziali, 19 luglio 1919, in: Cavalleri Ottavio, *L'Archivio di Mons. Achille Ratti Visitatore Apostolico e Nunzio a Varsavia (1918-1921). Inventario*, a cura di Germano Gualdo, Città del Vaticano 1990, p. 232-233.

Relazione finale sulla missione di Mons. Ratti in Polonia, in: Cavalleri Ottavio *L'Archivio di Mons. Achille Ratti Visitatore Apostolico e Nunzio a Varsavia (1918-1921). Inventario*, a cura di Germano Gualdo, Città del Vaticano 1990, p. 145-211; idem in versione magis completa: *Relazione finale sulla missione di Mons. Ratti in Polonia redatta da Mons. Pellegrinetti (luglio 1921)*, in: "Polonia Restituta", *L'Italia e la ricostituzione della Polonia 1918-1921*, a cura di Marta Herling, Milano-Bucuresti 1992, p. 181-237.

Sierpowski Stanisław, *Nieznane listy nuncjusza apostolskiego w Polsce - Achillesa Rattiego z lat 1920-1921* [Epistulae ignotae Achillis Ratti, nuntii apostolici in Polonia, a. 1920-1921 scriptae], "Życie i Myśl", 39 (1991) nr 1/2, p. 48-56.

Storti Nicola, *Lettere dalla Polonia di Mons. Achille Ratti*, a cura del Lions Club Desio, Lissione 1990.

STUDIA ET FONTES AUXILIARII
quibus in hoc volumine apparando usi sumus

AAS - Acta Apostolicae Sedis, Vaticani.

ADS - *Actes et Documents du Saint Siège relatifs à la seconde guerre mondiale*, éd. par Pierre Blet, Robert Graham, Angelo Martini, Burhard Schneider, T. 3: *Le Saint Siège et la situation religieuse en Pologne et dans les Pays Baltes 1939-1945*, Città del Vaticano 1967.

Ajnenkiel Andrzej, Leśnodorski Bogusław, Rostocki Władysław, *Historia ustroju Polski (1764-1939)* [Ratio et forma administrandae rei publicae in Polonia 1764-1939], wyd. 2, Warszawa 1970.

Aleksandrowicz Piotr, *Diecezja siedlecka czyli podlaska (1818-1968)* [Dioecesis Siedlcensis sive Podlachiensis (1818-1968)], Siedlce 1971.

Ammann Albert M., *Abriss der ostslavischen Kirchengeschichte*, Wien 1950.

Badowski Zbigniew ks., *Ksiądz Euzebiusz Brzeziwicz (1858-1944) i nuncjusz apostolski arcybiskup Achilles Ratti* [Sacerdos Eusebius Brzeziwicz (1858-1944) et nuntius apostolicus aepus Achilles Ratti], in: *Chrześcijananie*, red. bp B. Bejze, T. 19, Niepokalów 1992, p. 33-54.

Banaszak Marian, *Z dziejów dyplomacji watykańskiej. Poselstwa obediencyjne w latach 1534-1605* [Ex historia legationum Sedis Apostolicae et ad Sedem Apostolicam. Legationes oboedientiales a. 1534-1605], T. 1-3, Warszawa 1975.

Bańka Józef, *Dekret ks. kard. Adolfa Bertrama z 21 XI 1920 r. a ks. Achilles Ratti, późniejszy papież Pius XI* [Decretum card. Adolphi Bertram 21 XI 1920 promulgatum et sac. Achilles Ratti, postea Pius XI papa], "Nasza Przeszłość", 36 (1971), p. 287-296.

Bazyłow Ludwik, *Historia Rosji* [Historia Russiae], wyd. 2, Wrocław 1975.

Bender Ryszard, *Společne inicjatywy chrześcijańskie w Królestwie Polskim 1905-1918* [Conatus et coepta socialia christiana in Regno Poloniae a. 1905 -1918], Lublin 1978.

Boudou Adrian TJ, *Stolica Święta a Rosja. Stosunki dyplomatyczne między*

niemi w XIX stuleciu [Sancta Sedes et Russia. Mutuae relationes saeculo XIX inter eas intercedentes], T.1-2, Kraków 1928-1930.

Buzek Józef, *"Projekt Konstytucji państwa polskiego i ordynacji wyborczej sejmowej oraz uzasadnienie i porównanie projektu konstytucji państwa polskiego z innymi konstytucjami"* [Propositum Constitutionis status Polonici et rationis eligendi legatos ad Diaetam, necnon collatio eiusdem Constitutionis cum aliis constitutionibus], Warszawa 1918.

Cavalleri Ottavio, *L'Archivio di Mons. Achille Ratti Visitatore Apostolico e Nunzio a Varsavia (1918-1921). Inventario*, a cura di Germano Gualdo, Città del Vaticano 1990.

Cavalleri Ottavio, *La missione di Mons. Achille Ratti nei Paesi Baltici (1918-1921)*, in eiusdem: *L'Archivio* (ut supra), p. 215-229.

Chomyśyn Hryhorij, *Poslanie pastyrs'ke [...] jepyskopa stanislavivs'koho do duchovenstwa i virnych svojeji eparchiji o pislannictwi ukrajins'koho naroda w katolyc'kij Cerkvi* [Epistula pastoralis ... episcopi Stanislaoopolitani ad clerum et fideles suae dioecesis de missione nationis Ucrainensis in Ecclesia catholica], Stanislaviv 1916.

Dzierzbicki Stanisław, *Pamiętnik z lat wojny 1915-1918* [Diarium de bello a. 1915-1918], Warszawa 1983.

Enchiridion archivorum ecclesiasticorum, collegerunt S. Duca et Simeon a S. Familia OCD, Città del Vaticano 1966.

Forma di regolamento per la custodia e l'uso degli archivi e delle biblioteche ecclesiastiche, Tipografia Vaticana 1902.

Fumagalli Giuseppe, *Achille Ratti. Profilo*, Roma 1925.

Gach Piotr Paweł, *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773-1914* [Cassationes ordinum religiosorum in terris olim Republicae Polonae et Silesiae a. 1773-1914, Lublin 1984.

Galbiati Giovanni, *Papa Pio XI*, Milano 1939.

Giusti Martino, *Il card. E. Pellegrinetti che fu collaboratore di Pio XI*, "L'Osservatore Romano", 27 III 1976, p. 5-6.

- Hanus Franz, *Die preussische Vatikangesandtschaft 1747-1920*, München 1954.
- Hass Ludwik, *Masoneria polska XX wieku. Losy, loże, ludzie* [Francomuriorum Polonorum secta saeculo XX. Eius fortunae, sodalicia et sodales], Warszawa 1993.
- Hlond Augusto card., *Monsignor Ratti in Polonia*, "Vita e Pensiero", 20 (1929), p. 465-471.
- Holzer Jerzy, Molenda Jan, *Polska w pierwszej wojnie światowej* [Polonia tempore primi omnium gentium belli], wyd. 3, Warszawa 1973.
- Il Cardinale Ermenegildo Pellegrinetti nel centenario della nascita (1876-1976)*, Pescia 1977.
- Jacewicz Wiktor, Woś Jan, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939-1945* [Martyrologium cleri Romano-catholici Poloni sub occupatione Hitleriana a. 1939-1945], z. 5, Warszawa 1981.
- Jurkiewicz Jarosław, *Nunciatura Achillesa Ratti w Polsce* [De nuntiatura Achillis Ratti in Polonia], Warszawa 1953.
- Kania Janusz, *Chełmska diecezja. III. Diecezja unicka* [Dioecesis Chelmen-sis. III. Dioecesis Graeco-catholica (unitorum)], EK III, col. 133-136.
- KDKK - "Kronika Diecezji Kujawsko-Kaliskiej" [Chronica Dioecesis Cuia-viensis-Calissiensis], Vladislaviae.
- Komarnicki Waclaw, *Polskie prawo polityczne. Geneza i system* [Ius politicum Polonum. Eius origines et ratio ac disciplina], Warszawa 1922.
- Korolko Mirosław, *Klejnot swobodnego sumienia. Polemika wokół konfederacji warszawskiej w latach 1573-1658* [Clenodium liberae conscientiae. Controversia de Confoederatione Varsaviensi a. 1573-1658 ex-orta], Warszawa 1974.
- Kumaniecki - Kazimierz Władysław Kumaniecki, *Odbudowa państwowości polskiej. Najważniejsze dokumenty 1912 - styczeń 1924* [Restitutio rationum rei publicae in Polonia. Praecipua documenta a. 1912 usque ad Ianuarium 1924 emissa], Warszawa 1924.

Kumor Bolesław, *Kościół unicki w zaborze pruskim. Diecezja w Supraślu (1795-1807)* [Ecclesia unita sub ditione Pruthena. Dioecesis Suprasliensis (1795-1807)], in: *Historia Kościoła w Polsce* [Historia Ecclesiae in Polonia], red. B. Kumor, Z. Obertyński, T. 2, cz.1, Poznań-Warszawa 1979, p. 173-175.

Kumor Bolesław, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej 1772-1918* [Ratio administrandi et ordinatio Ecclesiae Polonae tempore servitutis, quam tota natio a. 1772-1918 patiebatur], Kraków 1980.

Leitner Martin, *Handbuch des katholischen Kirchenrechts auf Grund des neuen Kodex (vom 28 Juni 1917)*, hrsg. vom Prälat Dr. Martin Leitner, Regensburg und Rom 1918.

Likowski Edward Likowski, *Dzieje Kościoła unickiego na Litwie i Rusi w XVIII i XIX wieku* [Historia Ecclesiae unitae in Lithuania et Russia XVIII et XIX saeculo], T.1-2, wyd. 2, Warszawa 1906.

Likowski Edward, *Historia Unii Kościoła ruskiego z rzymskim* [Historia Unionis Ecclesiae Ruthenae cum Ecclesia Romana initae], Poznań 1875.

Łojek Jerzy, *Geneza i obalenie Konstytucji 3 Maja. Polityka zagraniczna Rzeczypospolitej 1787-1792* [Origo et abolitio Constitutionis 3 Maii nuncupatae. Rationes Reipublicae Polonae cum exteris nationibus a. 1787-1792 intercedentes], Lublin 1986.

Łossowski Piotr, *Po tej i tamtej stronie Niemna. Stosunki polsko-litewskie 1883-1939* [Cis Chronum ultraque. Relationes mutuae inter Poloniam et Lithuaniam a. 1883-1939 intercedentes], Warszawa 1985.

Matulewicz Jerzy - *Listy bł. Jerzego Matulewicza do nuncjusza Achille Rattiego*, wybór, przekład i opracowanie: ks. Jan Bukowicz MIC, ks. Tadeusz Górski MIC [Epistulae beati Georgii Matulewicz ad Achillem Ratti nuntium datae; selectae, in linguam Polonicam versae et curatae a Ioanne Bukowicz MIC, Thaddaeo Górski MIC], "Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL", 1988 nr 1, p. 45-63.

Matulewicz Jerzy, *Pisma wybrane*, wyboru dokonali i do druku przygotowali ks. Jan Bukowicz i Tadeusz Górski - marianie [Scripta selecta; selectionem confecerunt et editionem curaverunt sac. Ioannes Bukowicz et sac. Thaddaeus Górski MIC], Warszawa 1988.

- Mercati - *Raccolta di Concordati su materie ecclesiastiche tra la Santa Sede e le Autorità Civili*, a cura di Angelo Mercati, Vol.1, nuova edizione anastatica, Tipografia Poliglotta Vaticana 1954.
- Meysztowicz Walerian, *Gawędy o czasach i ludziach* [Confabulationes de temporibus actis et hominibus], wyd. 2, Londyn 1983.
- Meysztowicz Walerian, *La nunziatura di Achille Ratti in Polonia, in: Pio XI nel trentesimo della morte (1939-1969). Raccolta di studi e di memorie*, a cura dell'Ufficio Studi Arcivescovile di Milano, Milano 1969, p. 177-203.
- Mitglieder des Staatsrates nach der Parteizugehörigkeit. "Warschauer Tafeln"*, August 1918.
- Mohl Aleksander, *Potwarz czy nieporozumienie? Odpowiedź autorowi dzieła "La Chiesa russa"* [Calumnia an opinionis error? Responsum auctori operis "'La Chiesa russa" datum], Warszawa 1908.
- MPP - "Miesięcznik Pastorski Płocki", Plociae.
- Mucha Jan, *Organizacja diecezji kamienieckiej do 1795 roku* [Ordinatio dioecesis Camenecensis usque ad a. 1795], "Roczniki Teologiczno-Kanoniczne", 30 (1983) fasc. 4, p. 62-284.
- Natalini - *I diari del cardinale Ermenegildo Pellegrinetti 1916-1922*, a cura di Terzo Natalini, Città del Vaticano 1994.
- Novelli Angelo, *Pio XI (Achille Ratti) 1857-1922*, Milano [1923].
- Ochmański Jerzy, *Historia Litwy* [Historia Lithuaniae], wyd. 3, Wrocław 1990.
- Okolski Marian, *Zjazd Księża Prefektów* [Congressus sacerdotum, catechismi praeceptorum], MPP, 13 (1918) nr 7, p. 185-188.
- Olszamowska-Skowrońska Sophie, *Le Concordat de 1847 avec la Russie d'après les documents authentiques*, Roma 1962.
- Pajewski Janusz, *Odbudowa państwa polskiego 1914-1918* [Restitutio Reipublicae Poloniae 1914-1918], Warszawa 1978.
- Palmieri Aurelio OSB, *La Chiesa russa, le sue odierne condizioni e il suo riformismo dottrinale*, Firenze 1908.

- Paredi Angelo, *L'attività scientifica di Achille Ratti bibliotecario*, in: *Pio XI nel trentesimo della morte (1939-1969). Raccolta di studi e di memorie*, a cura dell'Ufficio Studi Arcivescovile di Milano, Milano 1969, p. 163-175.
- Paredi Angelo, *I tre anni di Achille Ratti in Polonia (1918-1921)* in: "*Polonia Restituta*". *L'Italia e la ricostituzione della Polonia 1918-1921*, a cura di Marta Herling, Milano-Bucuresti 1992, p. 117-123.
- Petrani Aleksy, *Kolegium Duchowne w Petersburgu* [Collegium Ecclesiasticum Petropolitanum], Lublin 1950.
- Pio XI nel trentesimo della morte (1939-1969). Raccolta di studi e di memorie*, a cura dell'Ufficio Studi Arcivescovile di Milano, Milano 1969.
- Projekty konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* [Delineamenta constitutionis Reipublicae Polonae], Warszawa 1920.
- Pruszkowski Józef, *Martyrologium czyli męczeństwo Unii św. na Podlasiu* [Martyrologium seu martyrium S. Unionis in Podlachia], Woodbridge N.J. 1983.
- PSB - Polski Słownik Biograficzny. Cracoviae-Vratislaviae.
- Regolamento pubblico per lo studio dei manoscritti e pergamene* [Tipografia Vaticana s.d.]
- Rędziński Kazimierz, *Watykańscy komisarze a plebiscyt górnośląski* [Commissarii Vaticani et plebiscitum in Silesia Superiore], "Człowiek i Światopogląd", 1985 nr 7, p. 53-66; nr 8, p. 77-90.
- Rimoldi Antonio, *Bibliografia*, in: *Pio XI nel trentesimo della morte (1939-1969). Raccolta di studi e di memorie*, a cura dell'Ufficio Studi Arcivescovile di Milano, Milano 1969, p. 5-19.
- Rostworowski Stanisław, *Nie tylko Pierwsza Brygada (1914-1918)* [Nonsolum Primum militum agmen], t. I-III, Warszawa 1993.
- Sawicki Jakub, *Studia nad położeniem prawnym mniejszości religijnych w państwie polskim* [Studia de condicione iuridica minoritatum religiosarum in Republica Polona], Warszawa 1937.
- Serczyk Władysław, *Historia Ukrainy* [Historia Ucrainae], Wrocław 1979.

Strzeszewski Czesław, *Chrześcijańskie stronnictwa polityczne* [Factiones politicae christianae], in: *Historia katolicyzmu społecznego w Polsce 1832-1939* [Historia catholicismi socialis in Polonia 1832-1939], red. Cz. Strzeszewski, R. Bender, K. Turowski, Warszawa 1981, p. 455-508.

Szelążek Adolf, *Memoriał w sprawie majątków kościelnych w Królestwie Polskim zabranych na mocy ukazów 1864 i 1865r.* [Memorialis libellus de patrimonii ecclesiasticis in Regno Poloniae, vi decretorum imperatoris Russiae a. 1864 et 1865 ablati], Płock 1917.

Śliwa Tadeusz, *Kościół greckokatolicki w Królestwie Polskim (1815-1875)* [Ecclesia Graeco-catholica in Regno Poloniae (1815-1875)], in: *Historia Kościoła w Polsce* [Historia Ecclesiae in Polonia], red. B. Kumor, Z. Obertyński, T.2 cz. 1, Poznań-Warszawa 1979, p. 503-511.

Śliwa Tadeusz, *Kościół greckokatolicki na "Ziemiach zabranych" (1815-1839)* [Ecclesia Graeco-catholica in "Terris ablati" (1815-1839)], in: *Historia Kościoła w Polsce* [Historia Ecclesiae in Polonia], red. B. Kumor, Z. Obertyński, T.2 cz. 1, Poznań-Warszawa 1979, p. 497-503.

Theiner - *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia*, ed. Augustinus Theiner, T.3-4, Romae 1863-1864.

WDL - "Wiadomości Diecezjalne Lubelskie", Lublini.

Welykyj - *Documenta Pontificum Romanorum historiam Ucrainae illustrantia (1075-1953)*, collegit, introductione et adnotationibus auxit Athanasius G. Welykyj OSBM, Vol. 1-2, Romae 1954.

Wilk Stanisław SDB, *Episkopat Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1918-1939* [Episcopatus Ecclesiae catholicae in Polonia a. 1918 - 1939], Warszawa 1992.

Wilk Stanisław SDB, *Odbudowa życia kościelnego na terytorium byłego Cesarstwa Rosyjskiego (1918-1920)* [Restitutio vitae ecclesiasticae in territorio quondam Imperio Russico subiecto (1918-1920)], in: *Kościół i społeczność. Rewolucje - demokracje - totalitaryzmy. Studia z dziejów XIX i XX wieku* [Ecclesia et societates], pod red. J. Walkusza, Lublin 1993, p. 125-140.

Wilk Stanisław, *Sprawa nominacji i przybycia do Warszawy wizytatora apostolskiego w 1918 r.* [De nominatione et adventu Varsaviam visitatoris apostolici a. 1918.], "Seminare", 10 (1994), p. 213-222.

Winnicki Zdzisław J., *Początki stosunków polsko-watykańskich u schyłku I wojny światowej* [Initia relationum inter Poloniam et Sanctam Sedem sub finem I omnium gentium belli], "Chrześcijanin a Współczesność", 1987 nr 4, p. 73-79.

Winter Eduard, *Der Josephinismus und seine Geschichte*, Brünn 1943.

Włodarczyk Tadeusz, *Konkordaty. Zarys historii ze szczególnym uwzględnieniem XX wieku* [Brevis historia concordatorum, praesertim eorum, quae saeculo XX inita sunt], Warszawa 1974.

Wojtyska Henricus Damianus CP, *Acta Nuntiaturae Polonae*, T. 1: *De fontibus eorumque investigatione et editionibus. Instructio ad editionem. Nuntiorum series chronologica*, Romae 1990.

Wyczawski Hieronim Eugeniusz, *Arcybiskup Zygmunt Szczęsny Feliński 1822-1895* [Aepus Sigismundus Felix Feliński 1822-1895], Warszawa 1975.

Zahajkiewicz Marek, *Diecezja Lubelska. Informator historyczny i administracyjny* [Dioecesis Lublinensis. Informationes historicae et ad administrationem spectantes], Lublin 1985.